

¹¹⁷ Tekintettel arra, hogy Milo egyfelől méltóságán alulnak érezte volna, ha a szokványos esz-közökhöz folyamodik, nevezetesen ő és családja gyászöltözetben jelenik meg a tárgyaláson, lesújtottnak és számalomra méltónak mutatkozik stb. (Plut. *Cic.* 35.), másfelől pedig ez – személyiségére tekintettel – nem tett volna hiteles benyomást a bírákra, Cicero mintegy a vádlott helyett kezd könyörögni, és a *sermocinatio* eszközével mintegy Milót is fiktív személyként szerepelteti beszédében.

¹¹⁸ Az ajándékosztogatás és a gladiatori játékok rendezése gyakorta a választási vesztegetést (*ambitus*) szolgálta.

¹¹⁹ Vagyis a választás eredménye még nem vált jogerőssé.

¹²⁰ Itt Cicero a *Somnium Scipionis*-ban is felhasználta gondolatot állítja a fókuszba, amellyel a kiemelkedő államférfiak örök dicsőségét és örök életét hirdeti – vö. Cic. *rep.* 6, 8. 23. Ezzel Milo mint zsarnokölő szintén belép a *rectores et*

conservatore rei publicae sorába, akiket haláluk után biztos hely és dicsőség vár – vö. Cic. *rep.* 6, 13. ¹²¹ Afeletti örömmünnp, hogy megszabadultak Clodiustól és a személyéből kiinduló állandó fenyegetéstől.

¹²² A *commiseratio* csúcspontja, amelyben a szónok a fiktív kérdés és válasz (*subiectio*), a távollévő személyek megszólításának (*aversio*), a haza megszemélyesítésének (*fictio personae*) és a sűrű felkiáltások (*exclamatio*) eszközével él.

¹²³ Quintus Galliában Caesar *legatus*aként működött.

¹²⁴ Zárómondatában Cicero ismét Pompeiusra mint az egész rendkívüli eljárás szerzőjére és mozgatójára utal, s akinek Milo iránti jó szándékáról igyekszik meggyőzni a bírakat. A per kimenetele és az antik források tanúbizonysága azt mutatja, hogy Milo elítélése egyfelől a felheccelt, Clodius-párti söpredék nyomásának, másfelől Pompeius akarátának volt betudható – vö. Vell. 2, 47, 4.

T É K A

Antik bölcsességek

DÉR, THERESIA – NÓTÁRI, THOMAS:

Sapientia liberat animum. Sententiae

Graecae et Latinae. Bibliotheca Latina IV.

Saarbrücken, 2008, Societas Latina. 189 p.

Dér Terézia és Nótári Tamás 2008-ban Saarbrückenben, a Societas Latina kiadónál – a tekintélyes Vox Latina című folyóirat kiadójánál – megjelent kötete az antik görög irodalom számos alkotójának bölcs gondolataiból tartalmaz válogatást latin fordítással. A könyv főiskolák, egyetemek történelem, magyar, filozófia szakos hallgatói számára értékes munka, valamint a görög és latin nyelvi alapképzéshez egy fajta szórakoztatva tanító segédkönyvként is használható.

A szerzők tollából korábban a *Belvedere Meridionale* Kiadó gondozásában látott napvilágot az „*Exemplaria Graeca*” (Szeged, 1999) és a Lectum Kiadó gondozásában

a „*Görög bölcsességek. Tanuld és tanítsd a jobbat!*” (Szeged, 2005) című munka. Az első kötet esetében a szerzők egy, Horatius *Ars poetica*-jából származó szentenciára utaltak, amelyben a római költő arra buzdítja pályatársait, hogy a görög szerzőket éjjel és nappal példaképként tanulmányozzák: *exemplaria Graeca versate nocturna manu versate diurna!* E válogatásokat megelőzően, az elmúlt száz évben Magyarországon görög–latin két-, illetve görög–latin–magyar háromnyelvű szentenciagyűjtemény nem jelent meg.

A kötet jól érzékelteti az ókori hellén kultúra sokoldalúságát. A költők, dráma- és történetírók, filozófusok – azaz a humán területek szerzőinek – művein túl a természettudomány is teret kapott Hippokratész és Galénosz műveiből származó idézetekkel. A kötetben idézett klasszikus auktorok köre igen széles spektrumot ölel fel: a nagyepikát Homérosz és Hésziodosz, a drámairodalmat Aiszkülosz, Szophokész és Euripidész, a regény műfaját Héliodórosz és Longosz, a

történetírást Hérodotosz és Thuküdidész, a fabula műfaját Aiszóposz képviseli. A filozófiát Platón, Arisztotelész, Démokritosz, Hérakleitosz, Marcus Aurelius és az ún. hét bölcs (Biasz, Khilón, Kleobulosz, Periandrosz, Pittakosz, Szolón és Thalész) reprezentálja.

A szerzőket munkájuk során Xenophón szavai vezették: *„Végigbúvárolom ... a régi bölcssek kincseit, amelyeket örököül hagytak ránk könyveikben leírva, és ha valami nagyszerű gondolatra bukkanunk, kiemeljük.”*

A szerzők szem előtt tartották, hogy a kiválasztott görög szentenciákat tartalmazó művek latin fordítása lehetőség szerint

rendelkezésre álljon. Azon művek adatait, amelyeknek fordításait az egyes szentenciák esetében átvették, a bibliográfiában tüntették fel, helyenként a latin változatot saját áttüntetésükben közlik.

A latin nyelvű rövid bevezetés után a kötet elrendezése a görög mondások alfabetikus rendjét követi. A kötet végén található függelék segítséget nyújt a rövidítések feloldásában és a felhasznált szövegkiadásokban.

Akik korábban már találkoztak a szerzők más munkáival, nem fognak csalódni a tartalmában és kivitelében egyaránt igényes könyvben. MATURA TAMÁS

Cicero legjava

MARCUS TULLIUS CICERO: *Válogatott védőbeszédek I.* Fordította, jegyzetekkel ellátta és a bevezetést írta Nótári Tamás. Szeged, 2009, Lectum Kiadó, 482 oldal

Nótári Tamás kötete Marcus Tullius Cicero, az antik retorika legkiemelkedőbb alakjának, a római köztársaság utolsó századának meghatározó politikusának védőbeszédeiből ad színes válogatást. A római jogász és klasszika filológus Nótári Tamás, a Károli Gáspár Egyetem habilitált docensének tollából az elmúlt években már számos, a *Corpus Ciceronianum*hoz kötődő mű született.¹

A beszédek általános történeti háttéréről a Szegedi Tudományegyetem professor emeritusa, Martóti Egon, a hazai Cicero-kutatás doyenjének előszava ad tájékoztatást: *„A római prózaírodalom felvirágzása, 'aranykora' a köztársaság utolsó egy-másfél évszázada volt. Ez összefügg az irodalom társadalmi szerepével, jelentőségével. Ebben az időszakban ugyanis a legnagyobb súlyú bel- és külpolitikai kérdésekben mindig a szenátus és a népgyűlés heves vitái során született döntés. A felszólaló politikusok a maguk, illetve az általuk képviselt közösségek*

nézeteit, kívánságait annál sikeresebben tudták érvényesíteni, minél meggyőzőbben, minél tetszesebben tudták előterjeszteni. Ezért aztán igyekeztek a lehető legalaposabban felkészülni szereplésükre, először is retorikai képzettségük gyarapításával. Ez a vetélkedés kihatott a politikai szónoklatokon kívül más műfajok fejlődésére is, annál is inkább, mert az irodalmi élet vezető személyiségei részben ugyanezek a politikusok voltak. Az irodalom fejlődése ily módon függött a viták, a politikai élet szabadságától, ami a császárkorban lényegében megszűnt, s ez jelentős mértékben hozzájárult az irodalmi élet hanyatlásához. ... Cicero, aki politikai pályafutása során elérte a legmagasabb tisztséget, a consuli méltóságot ..., hallatta szavát a legfontosabb politikai kérdésekben, de szerepet vállalt kevésbé jelentős perekben is, a védelem és a vád képviseletében egyaránt. Részben azért, mert ezeknek politikai összefüggéseik is voltak, részben azért, hogy szónoki tudását összemérhesse azokéval, akik politikai ügyekben is ellenfelei voltak. Mindezekről az eseményekről, az ott elhangzottakról hiteles hivatalos jegyzőkönyvi összefoglalás készült. A szereplők olykor később áttüntítették beszédeiket, és gondoskodtak a kiadásukról. A vita során elhangzott rögtönzött fordulatokra vonatkozóan azonban ekkor már jobbra csak a memóriájukra tudtak hagyatkozni. Cicero ezzel